
מספרות המחקר

Reviewed work(s):

Source: *Zion* / ציון, Vol. 46 (תשס"ד), pp. 121-125

Published by: [Historical Society of Israel](#)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70036311>

Accessed: 28/11/2011 04:13

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at
<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Historical Society of Israel is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zion* /.

<http://www.jstor.org>

מספרות המוזק

יהושע אריאלי, היסטוריה ומִטָּה היסטוריה, עורך דוד אוהנה, מוסד ביאליק ומרכז קבנר להיסטוריה גרמנית, ירושלים תשס"ג, לט+598 עמ', מפתח.

אסופת מאמרים מפרי עטו של יהושע אריאלי: מאמרים היסטוריוגרפיים, מחקרים היסטוריים ועיונים היסטוריוסופיים. הספר נחלק לחמישה שערים: 'אחריותו של ההיסטוריון', 'הפרדוקסים של המודרניות', 'בעידן זכויות האדם', 'האמריקניזציה של אמריקה' ו'אנשי רוח כבני אדם' – קווים לדמותם של אנשי רוח שונים. במבוא לספר סוקר העורך את סיפור חייו של אריאלי ודן בעולמו האינטלקטואלי. בסוף הספר הובאה רשימה ביבליוגרפית: 'פרסומי יהושע אריאלי'.

שמואל נח אייזנשטדט, הציויליזציה היהודית: הנסיון ההיסטורי היהודי בפרספקטיבה השוואתית וגילויי בחברה הישראלית, המרכז למורשת בן-גוריון, הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, באר שבע תשס"ג, ה-454 עמ', ביבל', מפתחות.

ספרו של ש"צ אייזנשטדט מנסה להבין את הנסיון ההיסטורי היהודי כהיסטוריה של ציויליזציה. פרקיו הראשונים של הספר בוחנים את המאפיינים הבסיסיים של הציויליזציה היהודית כפי שנתגבשו למן העת העתיקה ובמהלך ימי הביניים. המחבר עומד בחלק זה על ההבדלים בינה לבין הציויליזציות הגדולות שעמן באה במגע: האלילית, ההלניסטית, הרומית וביחוד שתי הציויליזציות המונותאיסטיות הגדולות – הנוצרית והמוסלמית. פרקיו האחרונים של החיבור דנים בתקופה המודרנית ובאים לברר אם שמרו היהודים על מאפייני הציויליזציה או שמא התפזרו לקבוצות 'פשוטות' – דתיות, אתניות או לאומיות, כלשון המחבר. הספר ראה אור לראשונה בשפה האנגלית בשנת 1992. המהדורה העברית מעודכנת, בייחוד בחלק הדן בהתפתחויות בחברה הישראלית.

שמחה אסף, מקורות לתולדות החינוך בישראל, א-ג, בעריכת שמואל גליק, בית המדרש לרבנים באמריקה, ניו-יורק וירושלים תשס"א-תשס"ב, מב+758 xviii עמ'; ix+702 עמ'; יד+458 xxiv עמ', נספחים, מפתחות, לוחות, תמונות.

בשנת 1925 הוציא הרב פרופ' שמחה אסף את הכרך הראשון בסדרת הספרים 'מקורות לתולדות החינוך בישראל'. במפעל זה ביקש אסף 'לכנס ולסדר את כל המקורות לתולדות החינוך בישראל מראשית ימי הביניים עד ראשית המאה ה'ט'. היקפו של מפעל הכינוס הביא לכך שהכרך האחרון בסדרה, הרביעי במספר, הופיע בשנת 1943. במהדורה החדשה שלושה כרכים וסידורה שונה מן

* מדור 'מספרות המחקר' נכתב בידי עדי פורטוגו.

[ציין – רבעון לחקר תולדות ישראל, שנה סט (תשס"ד)]

המהדורה המקורית: המקורות ממוינים על פי ארצות, והחלוקה המשנית מפרידה בין מקורות מספרות ההלכה, הדרוש והעיון לבין מכתבים, צוואות, תקנות וכדומה. מקורות בארמית ובשפות זרות תורגמו לעברית, והושלמו מקורות חסרים חלקיים. נוספו עדכונים ביבליוגרפיים, מפתחות רבים ורשימה ביבליוגרפית מקיפה של מחקרים על החינוך היהודי שפורסמו למן שנת 1830.

מרדכי ברויאר, אוהלי תורה: הישיבה, תבניתה ותולדותיה, מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל, ירושלים תשס"ד, טז+648 עמ', ביבל', מפתחות.

חיבור מונומנטלי, ראשון מסוגו, המקיף את תולדות מוסד הישיבה באלף השנים האחרונות. במבוא סוקר המחבר את המורשת של מוסד הישיבה מתקופת המשנה והתלמוד ומתקופת הגאונים. הפרק הראשון מוקדש לבירור ההגדרות השונות של המושג 'ישיבה' ומציע הבחנות בין סוגים שונים של ישיבות. בפרק השני מופיעה סקירה היסטורית העוקבת אחר התמורות שחלו במוסד הישיבה מאז ימי הביניים ועד לדורות האחרונים. מרבית פרקי הספר מוקדשים לדיון מקיף, ממצה והשוואתי בהיבטים שונים של מוסד הישיבה. בין השאר נדונים בפרקים אלה הנושאים הבאים: תכניות הלימודים, דרכי הלימוד, ארגון ומנהל, יחסי מורים-תלמידים, היחסים בין הישיבה לקהילה ועוד.

דבורה ברוזילייגר, בית לאומי לעם היהודי: המושג בחשיבה ובעשייה המדינית הבריטית 1917-1923, הספריה הציונית, ירושלים תשס"ג, ח+319 עמ', ביבל', מפתח.

המושג 'בית לאומי לעם היהודי' מופיע לראשונה בהצהרת בלפור ונטבע עוד קודם לכן, במהלך ניסוחה של ההצהרה. משמעותו העמומה של המושג הולידה פרשנויות רבות 'כמספר המעורבים בדרכי מימושו', כלשון המחברת. בדיעבד, כל ניסיון פרשנות שיקף את המגמות והשאיפות של מפרשיו. המחקר מתמקד בהגדרות ובתכנים שניסו מעצבי המדיניות הבריטית להעניק למושג בין הצהרת בלפור לאשרור המנדט הבריטי על ארץ ישראל. המחקר נחלק לשתי תקופות: תקופת המנהל הצבאי (עד יוני 1920) ותקופת המנהל האזרחי; ולשני מישורים: החשיבה שעמדה ביסוד ניסוחו של כתב המנדט, והעשייה המדינית הבריטית שהושפעה מגורמים ומלחצים שונים – כלכליים, מנהליים ומדיניים.

אליעזר בשן, יהודי פאס תרל"ג-תר"ס (1873-1900): על פי תעודות חדשות, יד הרב נסים, ירושלים תשס"ג, קסח עמ', ביבל', נספחים, תעודות.

קהילת פאס היא מן הקהילות העתיקות של יהדות מרוקו, ונחשבת לגדולה שבהן ולמרכזית מבחינת חיי הרוח. ספר זה מצטרף אל המחקרים הרבים שנתפרסמו על פאס, ובכלל זה מחקרים של המחבר. החיבור מבוסס על תעודות מארכיון משרד החוץ הבריטי אשר טרם ראו אור, ובהן התכתבות

הנוגעת לאירועים שונים שיהודי פאס היו מעורבים בהם ברבע האחרון של המאה ה'ט. לחיבור נוסף נספח ובו ארבעים ושש תעודות מארכיון משרד החוץ הבריטי.

ברוך גור-גורביץ, חיפוש זהות בין התבוללות להגירה: היחסים בין השלטון הצארי, הסובייטי והרוסי לבין היהודים, הספריה הציונית, ירושלים 2003, 423 עמ', ביבל', מפתחות.

בכל תקופות השלטון הרוסי – הצארי, הסובייטי והפוסט-סובייטי – עלה לדיון הנושא היהודי בהקשר של שאלת הזהות הרוסית. טענה זו עומדת במרכז המחקר וממנה יוצא המחבר לבדוק את מערכת היחסים בין השלטונות הרוסיים והסובייטיים לבין היהודים. כל אחד משלושת חלקי הספר דן בתקופה אחרת. החלק הראשון עוסק בשלהי התקופה הצארית. בחלק השני נדון בהרחבה הפתרון הלאומי-הטריטוריאלי שיישמו השלטונות הסובייטיים וכישלונו. את הסיבה לכישלון תולה המחבר בכך שהיהודים לא ראו במסגרת הלאומית את הפתרון המועדף. החלק השלישי דן במאורעות ברוסיה הפוסט-סובייטית, וקושר את השאלה היהודית בשאלת הזהות הרוסית אשר עלתה על סדר היום. לטענת המחבר, בכל התקופה הנדונה נדרשו היהודים להכריע בין התבוללות להגירה.

משה כרמלייניברגר, תולדות יהודי טרנסילבניה 1623–1944, ראובן מס, ירושלים תשס"ג, 342 עמ', מפתחות, ביבל', לוחות.

בראשית המאה ה'ז' הוזמן נסיך טרנסילבניה, גאבור בתלן, יהודים ספרדים מתורכיה לבוא ולהתיישב בה כדי לשקם אותה מהריסותיה. מאז הלך והתפתח היישוב היהודי בטרנסילבניה וגייש לעצמו קווי ייחוד משלו. הספר מביא פרטים על ההתיישבות היהודית בתקופה הרומית ובימי הביניים, מספר את סיפורם של יהודי טרנסילבניה בימי של גאבור בתלן, ודן בתמורות ובשינויים שחלו בקרב היהודים בעקבות חילופי שלטון ועקב רפורמות שלטוניות, כגון מתן 'כתב הסובלנות' של הקיסר יוח' השני. הספר בוחן את חיי הכלכלה, החברה, התרבות והדת של היהודים, וכן את ההנהגה הרוחנית, את תולדותיה של הציונות ואת קצה של יהדות טרנסילבניה בימי השואה.

מרדכי נאור, הציונות: 120 השנים הראשונות 1882–2002, הספריה הציונית, ירושלים תשס"ג, 254 עמ', מפתחות, תמונות.

המחבר מבקש להגיש לקורא תקציר של תולדות הציונות, תוך שהוא עומד על נסיבות הקמתה של התנועה הציונית, דן במבשרי הציונות ומתאר את מפעליה והישגיה לאורך השנים. הספר ערוך כתאריכון: כונס לתוכו האירועים המרכזיים בתולדות התנועה ושולבו בו סיכומים קצרים של הנושאים הנדונים, דברים מאת נושאי תפקידים בסוכנות היהודית ובהסתדרות הציונית וכן מילון מושגים ותעודות מרכזיות. להבלטה רבה זכו הגופים והמוסדות הציוניים לאורך השנים, כמו

הסוכנות היהודית, ההסתדרות הציונית, הקרן הקימת לישראל וקרן היסוד. לספר נוספו טבלאות על נתוני העלייה ארצה לאורך השנים ועל קהילות יהודיות בעולם בשנת 2001.

טוביה פרילינג (עורך), תשובה לעמית פוסט ציוני, ידיעות אחרונות, סדרת יהדות כאן ועכשיו, 587 עמ'.

בספר חמישה עשר מאמרים המבקשים לשרטט את קווי המתאר של תופעת הפוסט ציונות, לעמוד על מקורותיה ולהעמידה בהקשר הרחב של התקופה שבה פרחו. המאמרים שנקבצו בספר מביאים השקפות שונות, לעתים חלוקות זו על זו, ביחס לתופעת הפוסט ציונות. אף נוספה בו רשימה מפורטת של מקורות ביבליוגרפיים לעיון נוסף. בין הכותבים: זאב צחור, משה ליסק, יואב גלבר, דניאל גוטוויין, אניטה שפירא, ישראל ברטל, שלמה אהרונסון ויוסף גורני.

יוסף שטרית ואחרים, החתונה היהודית המסורתית במרוקו (מקדם ומים, ח), אוניברסיטת חיפה, חיפה תשס"ג, xv+608 עמ', תמונות.

הקובץ הנוכחי של 'מקדם ומים' מתמקד בנושא אחד ובמרחב גאוגרפי-תרבותי אחד – החתונה היהודית המסורתית במרוקו. הקובץ נפתח במסה חברתית-תרבותית על החתונה היהודית המסורתית במרוקו (יוסף שטרית). המאמרים המתפרסמים בהמשך משקפים נקודות מבט רבות ומגוונות: היבטים הלכתיים על סדרי הנישואין ונוסח הכתובה (משה עמאר), שירי חתונה והקשרם החברתי-התרבותי (יוסף שטרית), טקסי חגנה מסורתיים והתחדשותם בישראל (יוסף שטרית), השושבין כמוסד חברתי (מאיר מלול), ועוד. אחד מחלקי הספר יוחד לעדויות של משתתפים בטקסי החתונה, אם בני הקהילות, אם אורחים וצופים מן הצד, אשר השאירו את רשמייהם בכתב ואף בציור (כאידן דלקרואה, הצייר הצרפתי בן המאה ה'ט).

Eric Caplan, *From Ideology to Liturgy: Reconstructionist Worship and American Liberal Judaism*, Hebrew Union College Press, Cincinnati 2002, ix+413 pp., bibl., index

הזרם הרקונסטרוקציוניסטי ביהדות החל להתפתח בשנות השלושים של המאה ה' בארצות הברית על פי משנתו של מרדכי קפלן והוא מזוהה עם הזרמים הליברליים ביהדות. כבר מראשית דרכו עמדה היצירה הליטורגית במרכז עולמו של זרם זה. המחקר שלפנינו בוחן את הפרשנות הרקונסטרוקציוניסטית לליטורגיה היהודית המסורתית ואת היצירה הליטורגית העצמאית של זרם זה ככלים לביטוי האידאולוגיה שלו. שני הפרקים הראשונים דנים במשנתו של מרדכי קפלן וביצירתו הליטורגית. שני הפרקים הבאים עוסקים בתולדותיו של הזרם ובאידאולוגיה הפוסט-קפלנית שלו. שני הפרקים האחרונים (להוציא פרק הסיכום) נתייחדו ליצירה הליטורגית עצמה ולניתוחו של סידור התפילה 'קול הנשמה'.

Susan Sarah Cohen (ed.), *Antisemitism: An Annotated Bibliography*, XV (1999), The Vidal Sassoon International Center, K.G. Saur, München 2002, xxx+520 pp., index

ביבליוגרפיה מוערת של ספרים, מאמרים, עבודות מוסמך וחיבורים לתואר דוקטור בנושא האנטישמיות, אשר נתפרסמו בשנת 1999, ופריטים שנתפרסמו בין השנים 1996–1998 ולא נכנסו לקובץ הקודם. הקובץ אינו כולל מאמרי עיתונות, ביקורות ספרים, חומרים אורקוליים וספרות אנטישמית. ה'אנטישמיות' כהגדרתה בקובץ זה כוללת 'כל גילוי של אנטיגוניזם כלפי יהודים או יהדות כפי שבאו לידי ביטוי בכתב, באמנות ובנקיטת פעולה מעשית'. הכרך נחלק לשלושה שערים. הראשון מיוחד לביבליוגרפיות. השני מכנס מחקרים על האנטישמיות במדינות שונות ובתקופות רחוקות, למן העת העתיקה ועד ימינו. השער השלישי מיוחד לאנטישמיות בספרות ובאמנות. לכרך נוספו מפתח מחברים ומפתח נושאים.

Todd M. Endelman, *The Jews of Britain 1656 to 2000*, University of California Press, Berkeley 2002, xii+347 pp., bibl., index, plates

ההתייחסות ליהודי בריטניה בעת החדשה הייתה עד לאחרונה בשולי המחקר ההיסטורי. אותם חוקרים שעסקו בתולדות יהודי בריטניה התמקדו בעיקר בחלקם של היהודים באימפריאליזם הבריטי ולא ביהדות בריטניה כנושא מחקר לעצמו. בספר זה מעמיד המחבר את יהדות בריטניה במרכז דיונו ובוחן אותה כפזורה בעלת מאפיינים ייחודיים, שהתפתחה 'לקולו של מקצב אחר', כלשונו. ששת פרקי הספר מתחקים אחר קורותיה של יהדות בריטניה למן ההתיישבות מחדש בשנת 1656, דרך אירועים מרכזיים כמו האקולטורציה והאינטגרציה במאה ה'י"ז, התמורות בכלכלתם של היהודים במאה ה'י"ט וההגירה הגדולה של יהודים ממזרח אירופה במאה ה'י"ט וראשית המאה ה'כ', וכלה ביהודי בריטניה בין שתי מלחמות העולם ובימינו.

Ezra Yehezkel-Shaked, *Jews, Opium and the Kimono: The Story of the Jews in the Far-East*, Rubin Mass, Jerusalem 2003, 282 pp., bibl., index, plates

ראשוני המתיישבים היהודים במזרח הרחוק בעת החדשה הגיעו מבגדד ומערי עיראק האחרות בעקבות עסקי המסחר, והם אלו שהניחו את התשתית לקיבוץ היהודי שהתפתח שם. בימי מלחמת העולם השנייה מצאו יהודים רבים מקלט במדינות המזרח הרחוק, ובמקרים רבים אף היו נתונים תחת חסותו של השלטון היפני, בעל בריתה של גרמניה הנאצית. המחבר מספר את סיפורם של היהודים במזרח הרחוק ומתבסס בייחוד על ראיונות אישיים רבים. הספר מתאר בין היתר את חלקם של היהודים באירועים רבים, כמו פיתוחן של שנחאי והונג-קונג, הקמת הצבא הסיני, הפצת הקומוניזם בסין והמלחמה בכולירה שפשטה במזרח הרחוק.